

Slovenská onkológia potrebuje aj politickú a finančnú podporu

mediweb.hnonline.sk, Autor: MUDr. Mária Rečková, 09.02.2021

<https://mediweb.hnonline.sk/analyzy/2296231-slovenska-onkologia-potrebuje-aj-nalezitu-politicku-a-financnu-podporu>

Epidémia upriamuje pozornosť mimo problémov, ktoré sa nestratili, ale sú v súčasnosti v úzadí. Medzi ne patrí aj prevencia, skrining, diagnostika, liečba, ako aj výskum a vývoj v onkológii. Národný onkologický inštitút bol zriadený v Národnom onkologickom ústave v auguste 2018 ako klinicko-výskumná, akademická a vzdelávacia platforma, pričom napomáha pri realizácii cieľov Národného onkologického programu, ktorý bol po prvýkrát v histórii Slovenska schválený vládou Slovenskej republiky.

Onkologickým ochoreniam patria prvé priečky z hľadiska incidencie (nových prípadov) a mortality (úmrtí) celosvetovo. Aj preto je onkologickým ochoreniam venovaná kľúčová pozornosť. Ale nie je to len kvôli stúpajúcej incidencii a mortalite, ale aj kvôli tomu, že či už vlastné nádorové ochorenie, alebo liečba onkologického ochorenia, ktorú človek kvôli nádorovému ochoreniu podstúpil, majú často chronické chorobné následky, ktoré ovplyvňujú životy tzv. preživších. Okrem fyzického stavu je súčasne ovplyvňovaný psychický stav, ktorý je s fyzickým úzko spätý.

Dovoľte mi zosumarizovať hlavné oblasti, ktoré vnímam ako prioritné a realizovateľné na riešenie v oblasti onkológie v roku 2021.

Primárna prevencia onkologických ochorení

Podľa rôznych zdrojov sa uvádza že 30-70% onkologických ochorení je preventabilných, teda dalo by sa úplne predísť ich vzniku. V súčasnosti sú hlavnými odstrániteľnými rizikovými faktormi onkologických ochorení fajčenie, obezita a inaktivita. Oblasť primárnej prevencie presahuje rámec medicíny a je dôležité, aby tak malá krajina ako Slovensko mala jednotnú koncepciu primárnej prevencie, ktorá bude realizovateľná a efektívna, a v rámci ktorej by boli vytvárané podmienky pre zdravý životný štýl už od útleho detstva, v rámci ktorého sú formované každodenné návyky zdravého životného štýlu, vrátane správnym stravovacím a pohybovým aktivitám.

Skrining (sekundárna prevencia) onkologických ochorení

Včasný záchyt nádorového ochorenia je jedným z dôležitých predpokladov úspešnej liečby. Existuje evidencia založená na dôkazoch, že organizované národné skriningové programy dokážu znížiť incidencia a mortalitu na príslušné nádorové ochorenia. Európska rada odporúčala implementáciu národných skriningových programov troch onkologických ochorení svojim členským štátom už v roku 2003, konkrétne pre skrining karcinómu hrubého čreva a konečníka, karcinómu krčka maternice a karcinómu prsníka. Od roku 2003 ubehla dlhá doba a v krajinách, kde boli národné onkologické skriningové programy implementované, už zisťujú klesajúce trendy incidencie a mortality na príslušné nádorové ochorenia.

Naopak, u nás napriek existujúcemu oportúnnemu skriningu vidíme u karcinómu hrubého čreva a konečníka a karcinómu stále stúpajúci trend v incidencii, karcinóm krčka maternice má incidencia prakticky stacionárnu a ani u jedného z týchto troch ochorení nepozorujeme klesajúci, ale skôr stacionárny trend mortality. Aj skúsenosti z iných krajín ukazujú, že oportúnnu skrining nestačí a na dosiahnutie žiadúceho poklesu incidencie a mortality je nevyhnutný organizovaný skrining, ktorý je kontrolovaným, monitorovaným, priebežne aktualizovaným procesom so zabezpečenou politickou, odbornou a finančnou podporou a pochopením na všetkých úrovniach, vrátane stále prebiehajúcej osvetvy.

Z pohľadu takto organizovaného a koordinovaného zabezpečenia fungovania národných skriningových programov má význam, aby bolo na Slovensku vytvorené Národné onkologické skriningové centrum v Národnom onkologickom inštitúte. V kontexte fungujúcich skriningových

programov s nastavením ich fungujúcej kontinuity je tiež dôležité posilnenie ľudských zdrojov v teréne s cieľom zabezpečenia samotného skríningu (skrínigoví pracovníci) a zberu dát (epidemiologickí terénni pracovníci).

Diagnostika a liečba v onkológii

Adekvátne a včasná diagnostika, dostupná liečba indikovaná podľa odporúčaných postupov založených na dôkazoch, vrátane jej časovej a geografickej dostupnosti, ale aj adekvátne podporná starostlivosť zameraná na prevenciu a liečbu nežiaducich účinkov liečby, či symptómov ochorenia, ale tiež ďalšie podporné postupy v rámci integratívneho liečebného prístupu sú základom úspešnej liečby a terciárnej prevencie. Paradigma onkologického ochorenia ako jednoznačne nevyliciteľnej choroby je už v súčasnosti zmenená a onkologické ochorenia sú vo väčšine prípadov považované za chronické, pričom veľký vplyv na prognózu má okrem včasnej diagnostiky a aj dostupná adekvátne liečba.

Za dôležité úlohy v najbližšom období, ktoré stoja pred nami, považujem dve. Je to

a) aktualizácia koncepcie onkologickej starostlivosti a realizácia. V rámci nej návrh siete centier excelentnosti s ich úlohami a k nim prislúchajúcich afilovaných pracovísk, s jednotnými postupmi v diagnostike a liečbe podľa medzinárodných štandardných odporúčaní. Vypracovanie a schválenie odporúčaných postupov Slovenskej onkologickej spoločnosti pre sledovanie po onkologickej liečbe a ich konsolidácia s všeobecnými lekármi pre dospelých, ktorí by po vyradení onkologického pacienta zo sledovania u onkológa mali prevziať hlavnú úlohu.

V tomto kontexte novelizácia zákona č. 577/2004 Z.z. s cieľom možnosti všeobecných lekárov pre dospelých sledovať onkologických pacientov vyradených z dispenzára onkológom v ročnom intervale. Okrem návrhu centier excelentnosti ambulancií „survivorshipu“ („preživších“, „následného sledovania“), kde by mali patriť pacienti po liečbe chemoterapiou, alebo rádioterapiou v detstve, adolescencii, mladom dospelom veku, kde patrí skupina pacientov s testikulárnymi nádormi, hematologickými malignitami, lymfómami a sarkómami.

V kontexte liečby a stavu po liečbe onkologických pacientov má význam posilnenie ľudských zdrojov v teréne a to: psychológov, nutričných odborníkov, rehabilitačných pracovníkov/fyzioterapeutov.

b) identifikácia hlavných problémov nedostatočnej dostupnosti štandardnej a inovatívnej liečby a vytvorenie mechanizmov zabezpečenia dostupnosti štandardnej a inovatívnej liečby, vrátane hodnotenia jej účinnosti v reálnej klinickej praxi, vytvorenia pravidiel pre transparentnosť v schvaľovaní liečby, vyhodnotenia jej časovej a geografickej dostupnosti. Okrem zhodnotenia farmakoekonomického prínosu je pri schvaľovaní liečby v rámci úhrady zdravotnými poisťovňami nevyhnutné posudzovať súčasne aj klinický benefit a v tomto kontexte je využívaný a etablovaný nástroj hodnotenia klinického benefitu ESMO (ESMO-MCBS).

Výskum a vývoj v onkológii

Má významnú úlohu v zlepšovaní liečebných, diagnostických aj preventívnych možností a posúvaní hraníc ľudského poznania. V súčasnosti je pre klinický výskum už prakticky samozrejmosťou byť súčasťou bežnej klinickej praxe v pevne etablovaných zahraničných onkologických centrách excelentnosti, ktoré sú súčasne afilované s univerzitnými inštitúciami, ale nielen v nich. Dôležité je prepojenie bežnej klinickej praxe, klinických skúšaní a laboratórneho výskumu. Pacientom, ktorí sú štandardne liečení, je tak umožnené participovať na klinickom výskume, ale byť súčasťou aj translačného výskumu a okrem možnosti dostať sa k potenciálne efektívnejším inovatívnym liečebným, či diagnostickým postupom majú súčasne možnosť prispieť k výskumu v laboratóriách a rozširovaniu ľudského poznania.

Z tohto pohľadu je dôležité podporovať klinický a translačný výskum na Slovensku, vytváraním podmienok na rozšírenie siete oddelení klinických skúšaní (KS), pozícií koordinátorov klinických skúšaní a sestier vyškolených pre prácu v KS, súčasne vytvoriť časový priestor pre lekárov – klinikov,

ktorí sú lídrami klinického a translačného výskumu podmienky pre prácu vo výskume, ak o ňu prejavia záujem. Súčasne problematiku výskumu a vývoja začleniť do pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania. Zapojenie sa do klinických skúšaní má tiež pridanú hodnotu v zlepšovaní a upevňovaní princípov dobrej klinickej praxe v bežnej klinickej praxi.

Dostupnosť aktuálnych dát v onkológii

Je dlhodobo jednou z často diskutovaných tém, keďže Národný onkologický register už dlhodobo neposkytuje aktuálne dáta a posledné publikované dáta minulého roku sú z roku 2012. Problémom je hlavne nedostatočné zasielanie hlásení a tým nedostatočný zber údajov, ktoré by mohol NOR ďalej spracovať, validovať a publikovať, ale tiež nedostatočné využívanie iných dostupných zdrojov dát okrem onkologických hlásení. Tu je dôležité vypracovať realizovateľnú stratégiu zlepšenia zberu dát v NCZI a následne ju implementovať v praxi.

Okrem zberu dát existuje tiež problém ich nedostatočného využitia tými, ktoré dátam rozumejú a vedia ich relevantne analyzovať a poskytnúť tak príslušné výstupy, a problémom je tiež nedostatočná využiteľnosť existujúcich databáz z dôvodu nemožnosti ich vzájomného prepájania, ako je to napríklad v prípade NOR a údajov zo Štatistického úradu, ktoré by umožnili vypočítať prežívanie na onkologické ochorenia.

Tu je potrebné uskutočniť príslušné legislatívne zmeny týkajúce sa zákona o Národnom informačnom systéme č. 153/2013 Z.z. Za jeden z dôležitých krokov považujeme tiež vytvorenie štruktúrovaných zápisov v bežnej klinickej praxi, z ktorých vie systém vytvoriť neštruktúrovaný zápis použiteľný pre zdravotný záznam a štruktúrované dáta použiť v reálnom čase na vyhodnocovanie príslušných epidemiologicko-klinických parametrov, napríklad incidencie, štádia ochorenia, liečby a podobne. Súčasná situácia je náročná, lebo kladie väčšie nároky na naše psychické a fyzické sily. Súčasne epidémia upriamuje už dlhodobo pozornosť mimo problémov, ktoré sa nestratili, ale sú v súčasnosti v úzadí. Medzi ne patrí aj prevencia, skrining, diagnostika, liečba, ako aj výskum a vývoj v onkológii.

Onkológovia však neprestali venovať plnú pozornosť svojim pacientom a ich sprevádzajúcim blízkym a verím, že pandémia nás posilní vo väčšej súdržnosti a chápaní dôležitosti riešenia prioritných oblastí pre nasledujúce obdobie v onkológii a verím tiež, že pre oblasť onkológie bude existovať náležitá politická a finančná podpora. **Autorka je riaditeľkou Národného onkologického inštitútu.**